

HERDENKEN

Een vergeten Joodse ge- schiedenis in Oost-Groningen

In dit tweede deel staan de gesprekken beschreven die ik had met Jaap Spanninga, een van de pleitbezorgers van het eerste uur voor het behoud van het voormalige kamp.

Met mevrouw De Roode-de Jong, 86 jaar. Ik ontmoette haar en haar man tijdens de herdenkingsbijeenkomst op 3 oktober 2017, op die datum was het 75 jaar geleden dat de Joodse jongens en mannen zijn afgevoerd naar kamp Westerbork. Haar oudste broer, Louis A. de Jong, heeft in kamp De Beetse gezeten.

Met de heer Boels, ik ontmoette hem eveneens tijdens de herdenkingsbijeenkomst op 3 oktober 2017. Zijn vader had de Joodse jongens en mannen, op 3 oktober 1942, zien lopen. Tot slot met mevrouw Wertheimer-Bokkie, 95 jaar inmiddels. Zij reageerde naar aanleiding van het eerste artikel in het Auschwitz Bulletin van december 2017. Haar vader, Samuel Bokkie, heeft eveneens in kamp De Beetse gezeten.

—DOOR WALTER VAN ROSSUM

KAMP DE BEETSE, OOK WEL GENOEMD SELLINGERBEETSE DEEL 2

Zoals aan het eind van het eerste artikel werd beschreven was “Kamp De Beetse” een open kamp. Jaap Spanninga vertelt: “Om het kamp was in 1942 geen afzetting met prikkeldraad aangebracht en er waren ook geen wachttorens met Duitse soldaten. De Joodse jongens en mannen kunnen in- en uitlopen. Vaak is daar dan ook gebruik van gemaakt. Bakker Meijer in Sellinger is veelvuldig bezocht, men kan daar zonder bon een half roggebroodje kopen.”

“In het beging van het verblijf van de Joden in het kamp is dokter Boomgaard uit Ter Apel, arts voor de bewoners van het kamp en hij houdt dan ook regelmatig spreekuur in een van de barakken. Later is hij vervangen door een Joodse dokter, Isodor van der Hal,

die huisarts is in Groningen. Hij wil geen Joden keuren voor de Arbeitseinsatz en is daarom gearresteerd. Dokter Van der Hal zit eerst in Balderhaar, een klein kamp in Drenthe. Begin augustus 1942 komt hij terecht in kamp De Beetse. Dokter Van der Hal krijgt een hele barak tot zijn beschikking, met een slaapgelegenheid en een behandelruimte.”

Ook de oudste broer van mevrouw De Roode-de Jong, Louis Alfred de Jong, zit in kamp De Beetse. Mevrouw De Roode vertelt: “Ons gezin bestond uit acht personen. Mijn ouders, vier broers en een zus. Louis, mijn oudste broer, geboren op 14 mei 1917 en van beroep magazijnbediende is in begin 1940 in militaire dienst. Hij is daarna zover ik weet niet meer thuis geweest. Louis wordt in 1942

omdat hij werkloos is opgeroepen voor tewerkstelling in de kampen. Ook twee broers en mijn zus, die werkloos is, melden zich aan. Samen met mijn ouders en mijn jongste broer duiken we in 1943 onder in Den Haag. Omdat het te druk is op het onderduikadres kom ik in Friesland terecht, bij een gereformeerde dominee en zijn vrouw. Mijn ouders en jongste broer worden in 1943 verraden en zijn afgevoerd.”

“Er staat me bij dat er wel pakjes gestuurd werden naar mijn broer Louis. Maar het is een beetje een witte vlek. Het is fijn te weten dat hij het redelijk goed heeft gehad in kamp De Beetse.”

Mevrouw Wertheimer-Bokkie vertelt: “Mijn vader, Samuel (Sam) Bokkie, geboren op

WERKKAMP DE BEETSE

4 april 1896, had een atelier boven de woning in de 1e Oosterparkstraat 9 in Amsterdam. Het was loonconfectie voor diverse firma's. Ze werkten daar met drie andere personen en 's avonds kwam er een man om te persen. Op een gegeven moment moest hij, gedwongen, stoppen met het atelier. Hij kon toen gaan werken bij een (mogelijk Joodse) kleermaker in Amsterdam West. In loondienst en dat vond hij vreselijk. Ook daar moest hij stoppen. Gedwongen werkloos gemaakt, noem ik dat. Daarna is hij naar kamp De Beetse gebracht. Een niet-Joodse vriend van mijn vader, Van Groningen en ook gek van Ajax, ging hem opzoeken in het kamp en kreeg toen te horen van een marechaussee, vermoedelijk in de buurt of bij de poort van het kamp: waarom kom je een Jood bezoeken?-

Ik weet nog dat we per post, omdat er niet genoeg te eten was, pakjes met eten stuurden. Glazen potten met zuurkool en of bonen, afgedekt met vet."

Jaap Spanninga vertelt: "Over de periode dat de Joodse jongens en mannen in het kamp

zaten is eigenlijk weinig bekend. Ja, om een paar dingen te noemen. Er is cabaret en er zijn (toneel)voorstellingen. Er is een voetbal elftal samengesteld. Ze moeten exerceren. Ze komen wel bij mensen thuis, er ontstaan vriendschappen. Uit brieven blijkt dat ze een angstig gevoel hebben. Ze zijn ver van huis en Kamp de Beetse ligt niet ver van de Duitse grens. Hoewel in de omgeving veel NSB'ers wonen, veelal keuterboertjes, maken die het de Joden niet moeilijk. Ook de landwachters niet echt."

Jaap Spanninga vertelt: "Dokter Van der Hal krijgt van Zwamborn, de beheerder, te horen dat hij een keer per week, voorzien van een speciale reisvergunning, met de zieken naar de polikliniek van het Academisch Ziekenhuis in Groningen mag reizen.

Ze gaan eerst met de tram naar Winschoten en vandaar verder met de trein naar Groningen. Terwijl de zieken in het ziekenhuis zijn, kan dokter Van der Hal zijn vrouw bezoeken. Dokter Van der Hal haalt de zieken om een uur of vier 's middags weer op bij de poort van het ziekenhuis. Ze beloven elkaar niet te

vluchten, omdat dat voor de andere kampbewoners slechte gevolgen zal hebben."

Begin oktober 1942 worden de werkkampen, ook Kamp De Beetse, opgeheven omdat de Joodse mannen naar Westerbork worden overgebracht. Daar ontdekken zij dat hun gezinnen of familie ook zijn gearresteerd of zelfs al doorgestuurd zijn naar het oosten.

Jaap Spanninga vertelt over de ontruiming: "Op 2 oktober 1942 krijgt Zwamborn, de beheerder, een telefoontje van de Sicherheitsdienst uit Groningen. Hem wordt meegedeeld dat de SS het kamp die avond zal afzetten en dat alle Joden in de vroege morgen van 3 oktober 1942 naar het hoofdstation in Stadskanaal zullen worden gebracht. Vandaar worden ze dan met de trein naar kamp Westerbork afgevoerd."

"Op 2 oktober 1942 is dokter Van der Hal weer in Groningen, hij heeft net zieken naar het ziekenhuis gebracht en is thuis bij zijn vrouw en zijn op 11 september 1942 geboren dochter Henriette. Daar krijgt dokter

Van Hal bezoek van opperrabbijn Dasberg, voorzitter van de Joodse Raad in Groningen. Opperrabbijn Dasberg vraagt aan dokter Van der Hal of het wel noodzakelijk is dat hij weer terug moet naar kamp De Beetse en kunnen de kampbewoners niet alleen terug. Dokter Van der Hal legt uit dat dit niet kan, omdat ze samen een reisvergunning hebben en hij beloofd heeft ze om vier uur weer op te halen bij de poort van het ziekenhuis. Bij terugkeer in kamp De Beetse krijgt hij van Zwamborn, de beheerder, te horen dat het kamp, inmiddels omsingeld door de ss, op 3 oktober 1942 ontruimd wordt door de ss en dat zij allen naar Westerbork worden afgevoerd. Ook familieleden worden die nacht uit hun huizen gehaald en eveneens naar Westerbork gebracht."

Jaap Spanninga vervolgt: "Zwamborn probeert nog wel enige Joden onder te laten duiken maar zij durven dat niet aan. Waar moet je ook heen in dit onbekende gebied en waar praktisch niemand woont. De Joodse jongens en mannen krijgen die nacht nog een warme maaltijd en in de vroege morgen vertrekt de groep, met handkarren voor de bagage, lopend naar het station in Stadskanaal."

De heer Boels vertelt: "Mijn vader heeft de Joodse jongens en mannen in Mussel zien lopen. Hij was in die tijd een jonge vent en melkboer. Hij was vroeg op en binnen melkbonnen aan het opplakken. Hij hoorde stemmen voor het huis, ging kijken en zag de mensen voor het huis langs lopen. De route die ze van kamp De Beetse gelopen moeten hebben was onder Kopstukken langs, Mussel – over een halfverharde weg langs een kanaal dat er nu niet meer is –, Vledderveen en dan vandaar naar Stadskanaal."

Mevrouw De Roode-de Jong vertelt: "Mijn broer wordt ook afgevoerd. Na zijn aankomst in Westerbork wordt hij al snel, op 19 oktober 1942, doorgestuurd naar Golleschau, een buitenkamp van Auschwitz, om te werken in een cementfabriek.

De cementfabriek is verbonden met een steengroeve. Het is een ss gerelateerde fabriek onder de naam 'Golleschauer Portland-Zement AG'. Het werk is zwaar, hij wordt ziek (uitputting) en komt op 18 november 1942 in Auschwitz aan, waar hij op 19 november 1942 overlijdt."

Mevrouw Wertheimer-Bokkie vertelt: "Mijn vader is op 3 oktober 1942 overgebracht naar Westerbork en vandaar al snel op transport gezet naar Auschwitz. Daar moet hij in een van de buitenkampen aan het werk. Uiteindelijk komt hij terecht in een plaatsje in het toenmalige Oost-Pruisen (nu Russisch) waar hij overlijdt. Ook wij worden op 3 oktober 1942 van huis opgehaald en alle familieleden van mijn vader. Ik heb daarna ondergedoken gezeten. Mijn zusje, Doortje, heb ik nooit kunnen overreden om eveneens onder te duiken. Zij is omgebracht in Sobibor."

Jaap Spanninga vertelt: "Van de ongeveer 500 Joodse jongens en mannen die in Kamp De Beetse verbleven, hebben slechts drie personen de oorlog overleefd. Dokter Van der Hal overleeft de oorlog en schrijft op 16 juli 1945 een brief aan Zwamborn, waarin hij aangeeft dat ook zijn vrouw en dochtertje hebben overleefd."

EPILOOG Mevrouw De Roode-de Jong vertelt: "Ik ben de enige overlevende. Mijn ouders, drie broers, mijn zus en jongste broer zijn vermoord. Mijn zoektocht naar mijn oudste broer en de andere familieleden is pas laat begonnen. In 1945 toen het eerste bericht van het Rode Kruis kwam was ik

Lijste A.Nr. 23.

Judentransport aus den Niederlanden - Lager Westerbork -
am 19. Oktober 1942.

Naam (incl. Vrouw en/of Geboortenaam)	Voornaam	Geb.Datum
Beck	David	7.2.15
Beck	Johann, Hoo	21.11.09
Beckmann	Ruben	7.5.05
Goldstein	Imma	23.12.16
Goldstein	Barnd	12.1.91
Goldstein	Jacob	8.12.05
Goldstein	Jacobi	0.4.05
van Gennep	Levi	29.6.04
Jacobs	Kelly	28.10.05
van Stavoren	Marina	23.11.02
Ringer	Emiel	10.3.94
Jacobs	Emiel	20.6.91
Dimental	Joseph	9.10.04
Klaas	Joseph	29.2.04
van Blijderstein-Stein	Lieser	2.12.75
Blag	Lea	29.5.01
Beets	Lea	7.5.94
de Leeuw	David	4.4.00
van der	Levi	25.3.09
Vleeschdrager	Jacob	2.4.07
Voordel	Nathan	17.8.09
Voordel	Lea	9.6.00
van der Hal	Reyer	29.4.15
Koopman	Julius	4.3.93
van Rhijn	Marcel	15.1.00
Grun	Lea	4.1.05
Martha	Lea	19.3.00
Vatzen	Michael	19.3.06
Witkowski	Lea	26.8.04
Center-Frank	Marjette	16.9.05
Center	Jacob	12.7.26
de Haan-Turkman	Reyer	24.4.07
de Haan	Reyer	15.10.36
de Haan	Reyer	3.7.30

12/13 jaar. Pas op latere leeftijd ben ik gaan zoeken. In 1986 heb ik Auschwitz bezocht en later ook Golleschau (de cementfabriek). Mijn oom en tante hadden nog een beetje kunnen vertellen over mijn oudste broer, maar dat heb ik jammer genoeg, een beetje laten liggen. Mijn kennismaking met Jaap Spanninga ontstond na een uitzending van KRO's Brandpunt. Hij vertelde daar over zijn boek *Kamp De Beetse 1935-1948, herinneringen aan een werk- en interneringskamp in Westerbork*. En over zijn inspanningen voor het behoud van het voormalige kamp. Toen stond de oude barak er nog. Daarna is er altijd contact gebleven. Dat is mede de reden dat mijn man en ik ook op de herdenking van 3 oktober 2017 aanwezig waren."

Mevrouw Wertheimer-Bokkie vertelt: "Ik ben er nooit achtergekomen, ondanks medewerking van iemand bij het Rode Kruis, waar mijn vader nu precies is overleden. Midden-Europa en de datum van 31 maart 1944."

— Deel een van dit artikel verscheen in het vorige nummer van het *Auschwitz Bulletin*.